

Włodzimierz Wołyniec

Interpretacja Symbolu nicejskiego w świecie teologii kerygmatycznej

Wrocławski Przegląd Teologiczny 15/2, 49-62

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. WŁODZIMIERZ WOŁYNIEC

INTERPRETACJA SYMBOLU NICEJSKIEGO W ŚWIETLE TEOLOGII KERYGMATYCZNEJ

Dyskusje na temat teologii kerygmatycznej rozpoczęli J.A. Jungmann, H. Rahner, J. Hopfinger, postulując ukierunkowanie teologii na służbę przepowiadaniu i życiu chrześcijańskiemu¹. Tak rozumiana teologia koncentruje się wokół kerygmatu chrześcijańskiego, który jest głoszeniem prawdy objawionej przez Boga w Jezusie Chrystusie w celu nawrócenia i zbawienia ludzi². Dlatego jest on nie tylko przekazywaniem treści prawdy objawionej, jakby informacją o tym, co mówi Bóg, ale jest także wydarzeniem zbawczym, doświadczeniem działania Boga w Jezusie Chrystusie³.

Wydaje się, że współczesna teologia ciągle jeszcze nie docenia roli i znaczenia kerygmatu w dogmacie, przez co ten ostatni staje się suchym, niekiedy skostniałym sformułowaniem. Tymczasem między kerygmatem a dogmatem istnieje nierozzerwalny związek. Kerygmat ożywia dogmat dzięki temu, że zawiera żywe słowo Boże zapisane w Piśmie Świętym⁴.

¹ Por. B. BRZUSZEK, M. RUSECKI, *Kerygmatyczna teologia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, (dalej: EK VIII), kol. 1365.

² Por. A. PACIOREK, *Kerygmat*, w: EK VIII, kol. 1360.

³ Por. B. BRZUSZEK, *Kerygmat. 3. W teologii dogmatycznej*, w: EK VIII, kol. 1363.

⁴ BENEDIKT XVI – JOSEPH RATZINGER, *Dogma und Verkündigung*, wyd. 4, Donauwörth 2005, s. 57.

Dogmat natomiast stanowi swego rodzaju komentarz do Pisma Świętego⁵.

Podjmując refleksję nad interpretacją *Symbolu nicejskiego* w świetle teologii kerygmatycznej, chcemy odnaleźć i opisać chrześcijański kerygmat obecny w tym dokumencie, stanowiącym przecież pierwszy oficjalny zbiór definicji dogmatycznych w Kościele.

1. PRAWDA O JEDYNYM BOGU I JEDYNYM PANU

Wyznanie wiary rozpoczyna się słowami: „Wierzimy w jednego Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela wszystkich rzeczy widzialnych i niewidzialnych. I w jednego Pana Jezusa Chrystusa [...]”⁶. Sformułowanie zawierające słowa „jeden Bóg Ojciec” i „jeden Pan Jezus Chrystus” mogło być pierwotnie skierowane przeciw gnostykom, którzy dzielili Boga na wielość zasad czy eonów, albo też przeciw Marcjonowi, który utrzymywał, że „okrutny” Bóg Starego Testamentu nie mógł być Ojcem Jezusa Chrystusa⁷. Uwarunkowania historyczne nie są jednak najważniejsze. Najważniejsze w tym sformułowaniu jest to, że ma ono źródło w Bożym Objawieniu i z niego wypływa. Dlatego zachowuje swoją aktualność.

Prawdę o jedyności Boga objawia ostatecznie Jezus Chrystus, kiedy podczas nauczania w świątyni jerozolimskiej odpowiada na pytanie uczonego w Piśmie, dotyczące największego przykazania, w następujących słowach: „Pierwsze jest: «Słuchaj Izraelu, Pan Bóg nasz, Pan jest jeden. Będziesz miłował Pana Boga swego, całym swoim sercem, całą swoją duszą, całym swoim umysłem i całą swoją mocą». Drugie jest to: «Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego». Nie ma innego przykazania większego od tych” (por. Mk 12,29-31). Jezus odwołuje się do starotestamentowego tekstu Pwt 6,4, który w zwięzły sposób przekazuje prawdę o jedyności Boga: „Słuchaj, Izraelu, Pan jest naszym Bogiem – Panem jedynym”. W wypowiedzi Jezusa

⁵ Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, red. B. SESBOUÉ, J. WOLIŃSKI, t. I, tłum. P. RAK, Kraków 1999. W *Prezentacji* B. Sesboué pisze, że dogmat chrześcijański należy rozumieć zawsze jako „interpretację i wyjaśnienie jakiejś myśli, która znajduje się w Piśmie Świętym” (s. 13).

⁶ *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, układ i oprac. A. BARON, H. PIETRAS, t. I: 325-787, Kraków 2003 (dalej: DSP I), s. 25.

⁷ Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 93.

istotne jest to, że prawda o jedyności Boga i przykazanie miłości Boga i bliźniego warunkują się wzajemnie. Jedyność Boga wynika z miłości niepodzielnej, wykluczającej wiarę w innych bożków. Wiara w jedynego Boga zakłada niepodzielną miłość „całym sercem, duszą, umysłem i mocą”. Wyrażenia te wskazują na zaangażowanie całej ludzkiej osoby, w tym także jej mocy umysłowej (gr. *dianoia*)⁸. Jezus Chrystus wyraża tę prawdę w jeszcze innych słowach: „Nie możecie służyć Bogu i Mamonie” (Mt 6,24; por. Łk 16,13).

Soborowe sformułowania „jeden Bóg Ojciec” i „jeden Pan Jezus Chrystus” są zakorzenione w teologii św. Pawła. Ich bezpośrednią podstawą jest natchniony tekst z Pierwszego Listu do Koryntian, w którym występują oba wyrażenia: „A choćby byli na niebie i na ziemi tak zwani bogowie – jest zresztą mnóstwo takich bogów i panów – dla nas istnieje tylko jeden Bóg, Ojciec, od którego wszystko pochodzi i dla którego my istniejemy, oraz jeden Pan, Jezus Chrystus, przez którego wszystko się stało i dzięki któremu także my jesteśmy” (1 Kor 8,4-6). Pisząc te słowa, Apostoł ma na myśli nie tylko greckie bóstwa Olimpu czy inne bóstwa astralne, ale także nawiązuje do zwyczaju ubóstwiania władców i imperatorów, którym nadawano w owym czasie boski tytuł *kyrios*⁹.

Rozważając i komentując tekst Pawłowy, ojcowie soboru w Nicei wyrażają na nowo prawdę o istnieniu tylko jednego Boga Ojca i jednego Pana Jezusa Chrystusa. Zdają oni sobie sprawę, że ma ona fundamentalne znaczenie dla całej egzystencji chrześcijanina. Jeśli Apostoł pisze w tym samym fragmencie swojego listu, że my „istniejemy tylko dla jednego Boga Ojca” i „jesteśmy dzięki jednemu Panu Jezusowi Chrystusowi” (por. 1 Kor 8,6), to chce w ten sposób wskazać na ostateczny cel życia człowieka i jego najgłębszy sens, który odsłania się w Jezusie Chrystusie. Życie każdego człowieka ma swój początek i kres w Bogu. Jeden Bóg w Trójcy powołuje człowieka do istnienia z niczego. Przez odkupienie w Jezusie Chrystusie powołuje go też do życia dziecka Bożego¹⁰.

Niestety, prawda o jedynym Bogu, którą *Symbol nicejski* przypomina na samym początku, jest ciągle zagrożona niebezpieczeństwem bałwochwalstwa. Wspomina o tym Apostoł, pisząc o „ofiarach składanych bożkom” (por. 1 Kor 8,4). Dzisiaj również istnieje

⁸ Por. J. GNILKA, *Marco*, tłum. włoskie G. POLETTI, Assisi 1987, s. 663.

⁹ Zob. S. CIPRIANI, *Le lettere di Paolo*, wyd. 7, Assisi 1991, s. 167.

¹⁰ Tamże, s. 168.

niebezpieczeństwo tworzenia sobie bożków. Miernikiem w tej sprawie jest ilość poświęcanego czasu, zdolności, energii i sił, czy nawet serca. Człowiek może je poświęcać samemu sobie, swoim przyjemnościom, zyskowej pracy, zdobywaniu informacji itd., zapominając o jedynym Bogu i Panu. Nie żyje już dla jednego Boga Ojca i jego życie nie jest zakorzenione w jedynym Panu Jezusie Chrystusie. Dlatego słowa nicejskiego *Symbolu* o wierze w jedynego Boga i w jedynego Pana stają się szansą odnalezienia właściwego sensu życia i jego ostatecznego celu.

2. BÓG JEST OJCEM

W treści soborowego dokumentu jest obecny temat ojcostwa Boga. Bóg jest nazwany „Ojcem Wszechmogącym”. Prawdę o ojcostwie Boga objawia w pełni Jezus Chrystus. Czyni to szczególnie poprzez nazywanie Boga „mój Ojciec” czy też wprost zwracając się do Niego aramejskim słowem *Abbà*, które można tłumaczyć jako „mój kochany Ojciec” albo „Tato, Tatusiu”¹¹. A zatem Bóg jest przede wszystkim Ojcem Jezusa Chrystusa, a On Jego naturalnym Synem. W tajemnicy Trójcy Świętej Ojciec rodzi Go odwiecznie w Duchu Świętym¹².

Bóg jest Ojcem nie tylko dla Jezusa Chrystusa. Ze względu na to, że przez chrzest każdy człowiek zostaje „zanurzony w Chrystusa Jezusa” (por. Rz 6,3nn), ojcostwo Boga dotyczy także wszystkich ochrzczonych. Dlatego w swoim Jednorodzonym Synu Bóg ma wielu synów, to znaczy swoje przybrane dzieci (por. Ga 4,6). W *Kazaniu na górze* Jezus mówi z naciskiem o „ojcostwie Boga” w odniesieniu do uczniów i tłumu, powtarzając 16 razy słowa „twój Ojciec” lub „wasz Ojciec”¹³.

Soborowe określenie „Bóg Ojciec” pochodzi z teologii św. Pawła¹⁴. W jego pismach Bóg nazywany jest „naszym Ojcem” (por. Ga 1,3), „Ojcem wszystkich” (por. Ef 4,6), „Ojcem, dla którego my istniejemy” (por. 1 Kor 8,6). Apostoł wyraża w ten sposób nasze przybrane synostwo, którego jesteśmy uczestnikami na mocy sakramentu chrztu.

¹¹ Temat ten omawia szeroko i dokładnie J.D. SZCZUREK, *Bóg Ojciec w tajemnicy Trójcy Świętej. Elementy patrylogii*, Kraków 2003, s. 83-90.

¹² Por. F.X. DURRWELL, *Il Padre. Dio nel suo mistero*, Roma 1995, s. 129n.

¹³ Ewangeliczne teksty rozważa w tym aspekcie N. SILANES, *Dio, Padre nostro*, Bologna 1994, s. 29nn.

¹⁴ Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 95.

Jednak w ujęciu ojców soboru w Nicei idea ojcostwa Boga rozciąga się także na całe stworzenie. Chodzi tu o powszechne ojcostwo Boga, na które wskazuje połączenie określenia „Ojciec” z określeniem „Wszchemogący” (gr. *Pantokrator*). To ostatnie oznacza Króla i Pana wszechświata. Według *Septuaginty* Bóg *Pantokrator* jest tożsamy z Bogiem *Jahwe* Starego Testamentu. Dlatego przekłada ona hebrajskie *Jahwe Sabaoth* lub *El Shaddaj* na greckie *Pantokrator*. Przykładami są następujące teksty: „Dawid stawał się coraz potężniejszy, bo Pan, Bóg Zastępów (hebr. *Jahwe Sabaoth*, LXX: *Kyrios Pantokrator*), był z nim” (2 Sm 5,10); „A teraz przemówisz do sługi mojego, Dawida: To mówi Pan Zastępów (hebr. *Jahwe Sabaoth*; LXX: *Kyrios Pantokrator*): «Zabrałem cię z pastwiska spośród owiec, abys był władcą nad ludem moim, nad Izraelem»” (2 Sm 7,8); „Szczęśliwy kogo Bóg karci, więc nie odrzucaj nagan Wszchemocnego (hebr. *El Shaddaj*, LXX: *Pantokrator*” (Hi 5,17). Znamienne jest to, że w przytoczonych tekstach, tytuł *Pantokrator* zawiera w sobie ideę ojcostwa Boga. Bóg jest Ojcem dla Dawida i dla całego Izraela. Jest Ojcem, który wychowuje poprzez karcenie (por. Hi 5,17).

Prawda o ojcostwie Boga w stosunku do Jezusa Chrystusa, do ochrzczonych i do wszystkich stworzeń jest fundamentalną prawdą wiary. *Symbol nicejski* przypomina tę prawdę w prosty sposób i pozwala na nowo ją przeżywać. Najpierw ukazuje on Boga jako Ojca całego stworzenia i początek wszystkiego, a następnie wyraża prawdę o Jego naturalnym ojcostwie wobec Jednorodzonego Syna, Jezusa Chrystusa¹⁵. Jedynie pośrednio wskazuje on na ojcostwo Boga względem ludzi ochrzczonych, mówiąc o zstąpieniu Syna „dla nas i dla naszego zbawienia”.

Prawda o ojcostwie Boga leży u podstaw całej moralności chrześcijańskiej. Jawi się ona jako synowska odpowiedź na ojcowską postawę Boga¹⁶. W Liście do Efezjan św. Paweł pisze: „Zginam kolana moje przed Ojcem, od którego bierze nazwę wszelki ród na niebie i na ziemi” (Ef 3,14-15). W tekście greckim „wzelki ród na niebie i na ziemi” jest określony słowem *patria*, które może być tłumaczone polskim słowem „ojcostwo”. W związku z tym natchniony tekst wskazuje na to, że ojcostwo Boga jest źródłem i wzorem wszelkiego ludzkiego ojcostwa i macierzyństwa. Przede wszystkim jednak Apostoł chce ukazać ojcostwo Boga jako siłę jednoczącą całe stworzenie w jedną

¹⁵ Por. J.D. SZCZUREK, *Bóg Ojciec...*, dz. cyt., s. 338.

¹⁶ Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 97.

rodzinę. Obejmuje ona wszystkich ludzi, a także aniołów, którzy w Jezusie Chrystusie tworzą „jedno ciało” (por. Ef 1,10)¹⁷.

3. BÓG JEST STWÓRCĄ

Nicejskie wyznanie wiary nie stanowi formalnej wypowiedzi o transcendentnej, wiecznej i niedostępnej Trójcy, lecz jest opowiadaniem o Jej dziełach w historii dla dobra ludzi¹⁸. Pierwszym dziełem jedynego Boga w Trójcy jest stworzenie. Dlatego *Symbol nicejski* rozpoczyna opowiadanie o Jego dziełach właśnie od prawdy o stworzeniu.

W pierwszym zdaniu ojcowie soborowi przypisują dzieło stworzenia „Ojcu Wszechmogącemu”, nazywając Go „Stworzycielem wszystkich rzeczy widzialnych i niewidzialnych”. Później jednak stworzenie świata odnoszą do jednego Pana Jezusa Chrystusa: „przez którego wszystko się stało, co jest w niebie i co jest na ziemi”. Wyrażenie „przez którego wszystko się stało” jest ponownym nawiązaniem do 1 Kor 8,4-6: „jeden Pan, Jezus Chrystus, przez którego wszystko się stało”, a także jest nawiązaniem do prologu Ewangelii św. Jana o Słowie: „Wszystko przez Nie się stało, a bez Niego nic się nie stało, co się stało” (J 1,3). Na podstawie tych tekstów ojcowie wyrażają prawdę o stwórczym działaniu Ojca i stwórczym działaniu Pana Jezusa Chrystusa. Ich działanie jest więc wspólne. Ojciec jest Stwórcą, ponieważ „od Niego wszystko pochodzi i dla którego my istniejemy” (1 Kor 8,6), ale Stwórcą jest także Pan, Jezus Chrystus, „przez którego wszystko się stało i dzięki któremu także my jesteśmy” (1 Kor 8,6).

Słowa prologu o Słowie „wszystko przez Nie się stało” (J 1,3) ukazują wszechmoc Syna. A zatem nie tylko Ojcu przysługuje przymiot wszechmocy – Synowi również. Dlatego tekst Janowy wskazuje na bóstwo Słowa. Słowo jest Bogiem wszechmogącym, który jest początkiem całego stworzenia¹⁹.

Natomiast wyrażenie o stworzeniu przez Ojca „rzeczy widzialnych i niewidzialnych” oraz stworzeniu przez Pana Jezusa Chrystusa „tego, co jest w niebie i co jest na ziemi” pochodzi z chrystologicznego hymnu św.

¹⁷ Zob. S. CIPRIANI, *Le lettere di Paolo*, dz. cyt., s. 562.

¹⁸ Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 90.

¹⁹ Por. ŚW. TOMASZ Z AKWINU, *Komentarz do Ewangelii Jana*, rozdz. 1, wykład drugi, nr 69, Kęty 2002, s. 45. Autor odwołuje się do komentarza św. Jana Chryzostoma.

Pawła: „On jest obrazem Boga niewidzialnego – Pierworodnym wobec każdego stworzenia, bo w Nim zostało wszystko stworzone: i to, co w niebiosach, i to, co na ziemi [...]” (Kol 1,15-16).

Prawda o stworzeniu „nieba i ziemi” jest wyraźnie objawiona w Starym Testamencie w wielu tekstach. Mówi o tym już pierwsze zdanie Pisma Świętego: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię” (Rdz 1,1). Jednak sformułowanie wyznania wiary soboru w Nicei odzwierciedla raczej inny natchniony tekst ze Starego Testamentu, a mianowicie tekst z Księgi Nehemiasza: „Ty, Panie, jesteś jedyny. Ty uczyniłeś niebios, niebios niebios i całe ich wojsko; ziemię i wszystko, co na niej; morza i wszystko, co w nich” (Ne 9,6). Słowa te stanowią fragment modlitwy dziękczynnej (hebr. *berakah*) Izraela podczas liturgii pokutnej za grzechy (por. Ne 9,2-3)²⁰. Wspominanie dzieła stworzenia świata oraz innych zbawczych dzieł Jahwe w historii narodu wybranego ma szczególne znaczenie. Pomaga ludziom uświadomić sobie grzech i stanąć w prawdzie wobec Stwórcy i Zbawiciela.

Symbol nicejski powtarza wyrażenia z Księgi Nehemiasza o stworzeniu „nieba i tego, co jest w nim” oraz o stworzeniu „ziemi i wszystkiego, co jest na niej”. Można przypuszczać, że wprowadzenie tych wyrażen do *Symbolu* ma służyć temu samemu celowi, a mianowicie powinno przypominać ludziom o tym, że są stworzeniami Boga i uczyć ich postawy pokory i czci wobec Stwórcy.

Prawda o Bogu Stwórcy wszystkich rzeczy inspirowa człowieka do poznawania Go poprzez stworzenia i do uświadamiania sobie otrzymywanych od Niego darów. To z kolei prowadzi do urzeczywistnienia celu stworzenia, który stanowi chwala Boża. Ostatecznie jest ona jasnym poznaniem Boga i uczestnictwem w Jego dobrach, z czego wypływa uwielbienie Stwórcy²¹.

Sobór w Nicei przekazuje zatem istotną prawdę o stworzeniu świata, podkreślając jego wymiar powszechności. Bóg jest stwórcą wszystkiego, co tylko istnieje. Oprócz świata widzialnego stwarza też świat niewidzialny.

²⁰ Por. *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, wyd. 2, red. wyd. polskiego W. CHROSTOWSKI, Warszawa 2001, s. 584.

²¹ W bardzo klarowny i systematyczny sposób pisze na temat celu stworzenia J. BUXAKOWSKI, *Stwórca i stworzenie. Teologia prawd wiary*, t. IV, Pelplin 1998, s. 119-127.

Symbol nicejski ukazuje stworzenie jako wspólne dzieło Ojca i Syna. Nie wyklucza to oczywiście udziału Ducha Świętego w akcie stwórczym. Przeciwnie, akt ten zakłada Jego udział razem z Ojcem i Synem. Dlatego całe stworzenie nosi w sobie ślady stwórczej mocy Trójcy.

4. JEZUS JEST PANEM I ZBAWICIELEM

Najwięcej miejsca ojcowie soborowi poświęcają wyrażeniu prawdy o Jezusie Chrystusie. Najpierw starają się określić, kim On jest, ujmując od strony ontycznej Jego Osobę. Potem opisują Jego zbawczy czyn.

a. Pan Jezus Chrystus

Pierwsze określenie „Pan Jezus Chrystus” pochodzi od św. Pawła. W jego pismach pojawia się ono w następujących formach: „Pan nasz Jezus Chrystus” (por. Rz 5,1); „Jezus Chrystus, Pan nasz” (por. Rz 7,24) lub w odwrotnej kolejności: „Chrystus Jezus” (por. Rz 6,23; 8,39). Określenia te wyrażają prawdę o Jezusie jako Pomazańcu Pańskim, Mesjaszu, Pasterzu i eschatologicznym Zbawcy. Połączenie imienia „Jezus” z tytułem „Chrystus” służy ukazaniu tożsamości osoby i funkcji, egzystencji i misji²². A zatem to krótkie określenie osoby Jezusa posiada głęboki sens i znaczenie. *Symbol nicejski* pomaga w ich odkrywaniu. Wypowiadając słowa „wierzę w Pana, Jezusa Chrystusa”, uznaję Go za mojego Pana i Zbawiciela. W ten sposób wyznaję wiarę Apostołów Piotra i Jana, którzy mówili przed Sanhedrynem o Jezusie Chrystusie: „I nie ma w żadnym innym zbawienia, gdyż nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni” (Dz 4,12).

Kolejne określenie w nicejskim *credo* dotyczące osoby Jezusa, to „Syn Boży”. Zostaje ono przejęte z wyznania Piotra pod Cezareą: „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego” (Mt 16,16). Określenie to jest również obecne w tytule Ewangelii św. Marka: „Początek Ewangelii o Jezusie Chrystusie, Synu Bożym” (Mk 1,1), oraz w wyznaniu setnika po śmierci Jezusa: „Prawdziwie, ten był Synem Bożym” (Mk 15,39). Teologiczny sens chrystologicznego określenia „Syn Boży” zostaje rozwinięty w teologii św. Pawła, który nazywa Jezusa „Synem Bożym” (2 Kor 1,19; Ga 2,20; Ef 4,13), oraz „Synem” w sensie absolutnego i naturalnego synostwa (1 Kor 15,28). Apostoł opisuje też relacje między Bogiem a

²² Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 100.

„Jego Synem”. I tak Bóg „zsyła swego Syna w ciełe” (por. Rz 8,3; por. Ga 4,4), „nie oszczędza własnego Syna, lecz wydaje Go za nas wszystkich” (por. Rz 8,32). Czyni Go także „wzorem” dla wszystkich ludzi: „Albowiem tych, których od wieków poznał, tych też przeznaczył na to, by się stali na wzór obrazu Jego Syna, aby On był pierworodnym między wielu braćmi” (por. Rz 8,29). Bóg „przenosi nas” nas również do „królestwa swego umiłowanego Syna” (por. Kol 1,13). Według Dziejów Apostolskich Szaweł po swoim nawróceniu zaczyna głosić w synagogach, że „Jezus jest Synem Bożym” (por. Dz 9,20). W ujęciu św. Pawła synostwo Boże Jezusa ma charakter wyjątkowy, transcendentny. Nigdy nie jest rozumiane jako synostwo nabyte lub przybrane. Jest ukazane natomiast jako synostwo istniejące przed ziemskim życiem Jezusa. Preegzystencja Jego synostwa wynika z posłania Syna przez Ojca, o którym pisze natchniony autor: „On to zesłał Syna swego w ciełe podobnym do ciała grzesznego i dla usunięcia grzechu wydał w tym ciełe wyrok potępiający grzech” (Rz 8,3; por. Ga 4,4)²³.

Symbol nicejski zawiera krótki komentarz i wyjaśnienie biblijnego określenia „Syn Boga” w postaci sformułowania: „zrodzony z Ojca”. Myśl *Symbolu* jest następująca: Jezus Chrystus jest Synem Bożym, ponieważ jest zrodzony z Ojca. Ojcowie soboru nie interpretują szerzej zagadnienia zrodzenia z Ojca. Z wypowiedzi Euzebiusza z Cezarei, który uczestniczył w soborze w Nicei, wynika, że nie chciano komentować ani wyjaśniać, na czym polega to „zrodzenie”: „Słowa Boże pouczają, że został On zrodzony z Ojca, chociaż sposób zrodzenia jest nie do wypowiedzenia i nie do pojęcia dla żadnej stworzonej natury”²⁴.

Ojcowie soboru wprowadzają też do tekstu *Symbolu* biblijne określenie „Jednorodzony” (gr. *monogenes*), które znajduje się w natchnionych tekstach św. Jana. Dwukrotnie pojawia się ono w prologu Ewangelii św. Jana: „A Słowo stało się ciałem i zamieszkało wśród nas. I oglądaliśmy Jego chwałę, chwałę, jaką Jednorodzony otrzymuje od Ojca, pełen łaski i prawdy” (J 1,14); „Boga nikt nigdy nie widział, Ten Jednorodzony Bóg, który jest w łonie Ojca, o Nim pouczył” (J 1,18). Występuje ono jeszcze dwukrotnie w dalszej części Ewangelii: „Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał [...]” (J 3,16); „Kto nie wierzy, już został potępiony, bo nie uwierzył w imię Jednorodzonego Syna Bożego” (J 3,18). Określenie to jest echem

²³ Por. J. GALOT, *Chi sei tu, o Cristo?*, wyd. 3, Firenze 1984, s. 74.

²⁴ Wypowiedź ta pochodzi z *Listu Euzebiusza z Cezarei do swego Kościoła*, który został dołączony do dokumentów Soboru Nicejskiego. Zob. DSP I, s. 59.

hebrajskiego wyrażenia *yahid*, to znaczy „jedyne drogi, umiłowany”, które zostaje użyte w Rdz 22,2.12.16 w stosunku do Izaaka, syna Abrahama (por. Hbr 11,17)²⁵. W języku Nowego Testamentu wskazuje na osobową jedność i tożsamość Jezusa. On jest Tym jedynym, umiłowanym Ojca.

Ojcowie soboru wprowadzają własne teologiczne wyjaśnienie określenia „Jednorodzony” za pośrednictwem zwrotu „to znaczy” (*tout' estin*). Brzmi ono następująco: „Jednorodzony, to jest (*tout' estin*) z istoty Ojca, Boga z Boga, Światłość ze Światłości, Boga prawdziwego z Boga prawdziwego, zrodzonego, a nie uczynionego, współistotnego Ojcu, przez którego wszystko się stało [...]”²⁶. Wyjaśnienie to ukazuje równość w naturze Jezusa z Ojcem i Jego Boską tożsamość. Jezus, zrodzony z Ojca, jest Bogiem równym Ojcu, czyli jest „współistotny (gr. *homoousion*) Ojcu”²⁷. Warto zauważyć, że ojcowie soboru posługują się nie tylko wyrażeniami biblijnymi, jak: „zrodzony, jednorodzony, światłość”, ale także pozabiblijnymi, jak: „współistotny” czy „światłość ze światłości”²⁸.

Ostatecznie *Symbol nicejski* ukazuje całkowitą odmiennność synostwa Jezusa w porównaniu z naszym przybranym synostwem Bożym oraz wskazuje na wyjątkowość i jedyność Jezusa. Jest On tym Jedynym, który prawdziwie jest zrodzony z Boga, dlatego jest kimś większym od wszystkich i od wszystkiego, nawet od świątyni jerozolimskiej (por. Mt 12,6)²⁹.

b. Jezus zbawia

Oprócz stwórczej mocy Jezusa Chrystusa nicejskie wyznanie wiary przekazuje prawdę o Jego zbawczym czynie. Opis tego czynu jest wyrażony w schemacie „zstąpienie – wstąpienie” na podstawie chrystologicznego hymnu: „On, istniejąc w postaci Bożej, nie skorzystał ze sposobności, aby na równi być z Bogiem, lecz ogołocił samego siebie [...]. A w zewnętrznym przejawie uznany za człowieka, uniżył samego

²⁵ Por. R.E. BROWN, *Giovanni. Commento al Vangelo spirituale*, Assisi 1979, s. 19.

²⁶ DSP I, s. 25.

²⁷ Zdanie „zrodzony, nie uczyniony, współistotny Ojcu” zawiera odpowiedź na herezję Ariusza, który twierdził, że Jezus jest „zrodzony”, czyli „stworzony”, a przez to nie jest „współistotny Ojcu”.

²⁸ To ostatnie (gr. *fos ek fotos*) występuje u Filona, Plotyna, Psedo-Justyna i Hipolita, zob. DSP I, s. 25, przypis 2.

²⁹ Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 101.

siebie [...]. Dlatego też Bóg Go nad wszystko wywyższył [...]" (Flp 2,6-9)³⁰. W ujęciu Soboru Nicejskiego brzmi on następująco: „[Pan Jezus Chrystus] który dla nas ludzi i dla naszego zbawienia zstąpił i przyjął ciało, stał się człowiekiem, cierpiał i zmartwychwstał trzeciego dnia, wstąpił do nieba, przyjdzie sądzić żywych i umarłych”³¹.

Pierwszym zbawczym czynem Jezusa Chrystusa jest Wcielenie. Wyrażenie Janowe „Słowo stało się ciałem” (J 1,14) zostaje tu zastąpione czasownikiem „wcielił się” (gr. *sarkothenta*). Ze względu na błąd Apolinarego, który twierdził, że we Wcieleniu Syn przyjmuje jedynie ciało człowieka, ojcowie soboru dodają głosę, która precyzuje, na czym polega Wcielenie, a mianowicie dodają czasownik „uczłowieczył się” (gr. *enanthropesanta*), to znaczy przyjął pełną naturę ludzką z ciałem i rozumną, wolną duszą³².

Charakter zbawczy czynu Jezusa zostaje wyrażony słowami: „dla nas i dla naszego zbawienia”. U podstaw tego wyrażenia znajduje się nauka św. Pawła o usprawiedliwieniu, gdzie Apostoł mówi o śmierci, ukrzyżowaniu lub wydaniu Jezusa Chrystusa, posługując się zwrotem „za nas” (por. Rz 5,8; 8,32; Ef 5,2), „za was” (1 Kor 1,13; 11,24), „za wszystkich” (2 Kor 5,14n), „dla nas” (2 Kor 5,21). Kiedy indziej mówi on o wydaniu, śmierci lub ofierze Jezusa „za nasze grzechy” (Rz 4,25; 1 Kor 15,3; Ga 1,4), „za grzechy” (por. Hbr 10,12; 1 P 3,18). Szczególnie wymowny jest tekst z Drugiego Listu do Koryntian, w którym Apostoł pisze: „On to [Bóg] dla nas grzechem uczynił Tego, który nie znał grzechu, abyśmy się stali w Nim sprawiedliwością Bożą” (2 Kor 5,21). Słowa te należy interpretować w tym sensie, że zbawczy czyn Jezusa polega na tym, że jednocząc się z ludzką naturą, przyjmuje na siebie konsekwencje grzechu (jak cierpienie, śmierć, kara, itp.), nie stając się w żaden sposób „grzechem” czy „grzesznikiem”. Będąc całkowicie „niewinnym”, Jezus płaci za nas (gr. *hyper hemon*) cenę wykupu grzesznika, ponieważ we Wcieleniu staje się naszym Bratem i nową Głową rodziny ludzkiej³³.

Kolejne wyrażenie mówiące o „cierpieniu i zmartwychwstaniu trzeciego dnia” pochodzi z pierwszej zapowiedzi męki i zmartwychwstania. Jezus mówi o tym, że „musi iść do Jerozolimy i wiele cierpieć [...]; że będzie zabity i trzeciego dnia zmartwychwstać” (Mt

³⁰ Tamże, s. 103-104.

³¹ DSP I, s. 25.

³² Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 104.

³³ Por. S. CIPRIANI, *Le lettere di Paolo*, dz. cyt., s. 293-294.

16,21). Wyrażenie to znajduje się też w najstarszym fragmencie katechezy chrześcijańskiej w 1 Kor 15,3-6. Jest w niej powiedziane, że Chrystus „zmartwychwstał trzeciego dnia, zgodnie z Pismem” (w. 4). Dopowiedzenie „zgodnie z Pismem” wskazuje na to, że cierpienie i zmartwychwstanie Jezusa należą do pierwotnego zamysłu Bożego³⁴.

Słowa o „wstąpieniu do nieba” Jezusa pochodzą z Ewangelii św. Marka i św. Łukasza: „Po rozmowie z nimi Pan Jezus został wzięty do nieba i zasiadł po prawicy Boga” (Mk 16,19); „A kiedy ich błogosławił, rozstał się z nimi i został uniesiony do nieba” (Łk 24,51). Pełniejszy opis Wniebowstąpienia jest zawarty w Dziejach Apostolskich: „Po tych słowach uniósł się w ich obecności w górę i obłok zabrał Go im sprzed oczu. Kiedy uporczywie wpatrywali się w Niego, jak wstępował do nieba, przystąpili do nich dwaj mężowie w białych szatach. I rzekli: «Mężowie z Galilei, dlaczego stoicie i wpatrujecie się w niebo? Ten Jezus, wzięty od was do nieba, przyjdzie tak samo, jak widzicie Go wstępującego do nieba»” (Dz 1,9-11).

Wstąpienie Jezusa do nieba, które według Tradycji zostaje zapowiedziane w cudownym „zabranii” Eliasza do nieba (por. 2 Krl 2; Syr 48,8-12; 50,20-22), należy do wydarzeń paschalnych. Jezus wchodzi do chwały jako Pan (*Kyrios*) (por. Dz 10,36)³⁵.

Natomiast ostatnie wyrażenie dotyczące sądu powszechnego „przyjdzie sędzić żywych i umarłych” pochodzi z teologii św. Piotra i św. Pawła. Pierwszy pisze o poganach: „Oni zdadzą sprawę Temu, który gotów jest sędzić żywych i umarłych” (1 P 4,5). Drugi zwraca się do Tymoteusza: „Zaklinam cię wobec Boga i Chrystusa Jezusa, który będzie sędził żywych i umarłych, i na Jego pojawienie się, i na Jego królestwo: głoś naukę [...]” (2 Tm 4,1n). Ponadto formuła ta znajduje się na końcu kerygmatu ogłoszonego przez Piotra u Korneliusza: „On nam rozkazał ogłosić ludowi i dać świadectwo, że Bóg ustanowił Go sędzią żywych i umarłych” (Dz 10,42).

Słowa mówiące o przyjściu Jezusa Chrystusa na sąd wskazują, że wydarzenie Chrystusa nie jest skończone³⁶. Jego powtórne przyjście, czyli paruzja, rozpocznie czas królestwa chwalebного Chrystusa, w którym tylko niektórzy będą mieli udział. Udział ten zależy od głoszenia Ewangelii i życia zgodnie z jej nauką³⁷. Wyrażenie „żywi i umarli”

³⁴ Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 105.

³⁵ Por. R. PESCH, *Atti degli Apostoli*, Assisi 1992, s. 81.

³⁶ Por. *Bóg zbawienia. Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 107.

³⁷ Por. S. CIPRIANI, *Le lettere di Paolo*, dz. cyt., s. 723-724.

wskazuje też na to, że w momencie paruzji Pana niektórzy ludzie nie doświadczą śmierci (por. 1 Kor 15,51).

ZAKOŃCZENIE

Wyznanie wiary soboru w Nicei przekazuje kerygmat chrześcijański, czyli żywe słowo Boże, zachowujące zawsze aktualność. Ojcowie soboru wydobywają z biblijnych tekstów wyrażenia i słowa, nadając im własną interpretację i komentarz.

Kerygmat symbolu domaga się wolnej odpowiedzi ze strony człowieka. Odpowiedź ta wyraża się nie tylko słowem, lecz także całym życiem człowieka. Wyznanie wiary posiada zatem implikacje egzystencjalne.

Symbol nicejski głosi prawdę o stwórczym działaniu Boga w Trójcy. Prawda ta wzywa do postawy pokory wobec Stwórcy i odkrywania Jego śladów w stworzeniu. Jest punktem wyjścia do szukania Boga i zbawczego dialogu. Równocześnie jest ona wezwaniem do oddawania czci Ojcu, który stwarza świat przez Syna w Duchu Świętym.

Bóg Stwórca jest jedynym Panem stworzenia. *Symbol nicejski* przestrzega przed tworzeniem sobie innych bogów i przed służeniem innym panom. Uznanie jednego Boga i Pana nie pomniejsza ludzkiej godności, lecz przeciwnie, nadaje jej pełny sens.

Nicejskie *credo* głosi ojcostwo Boga w potrójnym aspekcie. Bóg jest Ojcem Jezusa Chrystusa, który jest Jego naturalnym Synem, Jednorodzonym. Jest także Ojcem swoich przybranych dzieci, złączonych przez chrzest z Jednorodzonym. Jest wreszcie Ojcem całego stworzenia, które w Nim ma początek i źródło istnienia. Ludzkie ojcostwo i macierzyństwo odnajduje w ojcostwie Boga nie tylko swoją moc, ale wzór i sens.

W centrum *Symbolu nicejskiego* objawiona jest boska osoba Jezusa Chrystusa i Jego zbawcze dzieło. W misterium Wcielenia wchodzi On w historię i przez wydarzenia paschalne nadaje jej nowy, pełny sens.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Symbol von Nikaia im Lichte der kerygmatischen Theologie

Das Dogma und das Kerygma sind verbunden: das Dogma ist als solches nicht unmittelbar schon Kerygma, sondern Norm für das Kerygma. Die unter der Norm des Dogmas verstandene Schrift hingegen ist selbst Kerygma. Das bedeutet, daß es eine ganz besondere Unmittelbarkeit zwischen Schrift und Kerygma gibt, die von anderer Art ist, als die Beziehung des Kerygmas zum Dogma.

Im Artikel *Das Symbol von Nikaia im Lichte der kerygmatischen Theologie* wird die Beziehung zwischen Dogma, Kerygma und Schrift gezeigt. Die einzelne Sätze des Glaubensbekenntnis von Nikaia wurden auf Grund von den bestimmten Texten der Heiligen Schrift zusammengefaßt. Diese Texte werden im Artikel entdeckt und beschrieben.

Das Symbol von Nikaia aber ist selbst eine Interpretation der heiligen Schrift und dadurch wird es zum Kerygma. Der Inhalt des Kerygma bilden die geoffenbarten Wahrheiten: Gott ist einzig, Er ist Schöpfer und Vater, Jesus Christus ist der einzige Herr und Heiland, Er hat alles für uns und unsere Heil gemacht.